

Піддячий В. М.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8596-6749>*

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ

Однією із проблем на шляху розбудови українського суспільства та держави є брак компетентних фахівців, здатних одночасно із формуванням загальнолюдських цінностей і рис оволодівати сучасними формами, методами та засобами праці. Така ситуація обумовлена головним чином такими факторами:

– природне старіння населення та демографічна криза. Якщо порівняти чисельність населення України за період незалежності, то можна помітити його істотне скорочення. Зокрема, в 1991 р. на території України проживало 51 623,5 тис. громадян (чоловіків – 23 886,5 тис., жінок – 27 737,0 тис.; осіб віком 15–64 роки – 34 264,9 тис.), а в 2020 р. – 41 732,8 тис. громадян (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя), з них чоловіків – 19 343,5 тис., жінок – 22 389,3 тис., осіб віком 15–64 роки – 28 199,5 тис. [1]. Згідно з прогнозом експертів Департаменту з економічних і соціальних питань ООН, чисельність населення України у 2050 р. становитиме близько 36 416 тис. осіб [11]. Основні причини: дезорієнтація в ціннісних пріоритетах особистісного, суспільного та державного характеру; економічна криза; проведення операції Об'єднаних сил на Сході України; погіршення показників стану здоров'я людей;

– зовнішня трудова міграція. Відповідно до інформації, наданої Міністерством соціальної політики України, впродовж 2018 р. за кордоном постійно перебувало 3,2 млн трудових мігрантів з України [3]. За даними Державної прикордонної служби України, із січня 2016 р. до вересня 2017 р. кількість громадян України, які виїхали до країн ЄС, на 400 тис. осіб перевищила число тих, хто повернувся [6]. До ключових причин зовнішньої трудової міграції належать: зростання безробіття, низький рівень заробітної плати, корупція, непрогнозованість і нестабільність процесів усередині України, слабка кадрова політика, регрес у структурному і професійному розподілі, низька продуктивність праці у зв'язку з використанням застарілих технологій, наявність безвізового режиму, нерівномірність розміщення продуктивних сил;

– дисбаланс на ринку праці. До його основних причин відносять: недостатню розвиненість системи професійної орієнтації, яка забезпечувала б оптимізацію професійного самовизначення особистості на основі врахування індивідуально-психологічних характеристик і потреб регіонального ринку праці в кадрах [9, с. 11]; низький престиж робітничих професій; погіршення якості продуктивних сил та, як наслідок, зменшення вироблення соціально значущого

продукту праці [10, с. 108]; панування стереотипу, що вища освіта сама по собі є соціальним ліфтом;

– недостатня компетентність людей, старших 45 років, для працевлаштування і залучення в соціальні процеси. Серед основних причин зазначеного виокремлюють: низьку мотивацію роботодавців брати на роботу працівників, старших 45 років; замала увага до державної політики з питань освіти дорослих; фактичне виключення активних суб'єктів ринку праці з процесу безперервної освіти, складовими якої є професійна самоосвіта та самовиховання [8, с. 140–146]; недостатня сформованість у педагогічних працівників закладів освіти професійних рис, необхідних для застосування ними інноваційних засобів, методів і форм навчання [7, с. 145].

Окреслені проблеми зумовлюють актуальність освіти впродовж життя, складовою якої є освіта дорослого населення. Освіта дорослих розглядається як цілеспрямоване навчання, виховання і розвиток протягом реалізації освітніх послуг і програм, а також проведення освітньо-інформаційної діяльності в межах та поза межами загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої та післядипломної освіти [5, с. 64]. Згідно із Законом України “Про освіту”, до її складників належать: післядипломна освіта, професійне навчання працівників, курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації, безперервний професійний розвиток, будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою [2].

Станом на 2020 р. в Україні основними провайдерами освітніх послуг у сфері освіти дорослих є: інститути післядипломної освіти та підвищення кваліфікації, центри підвищення кваліфікації, відділення аспірантури та докторантури закладів вищої освіти й наукових установ, тренінгові та консультативні компанії, вечірні школи, центри зайнятості, громадські й релігійні організації.

В окремих дослідженнях дорослість пов'язують із економічною активністю. В Україні економічно активне населення становлять особи віком від 15-и до 70 років. Згідно з опитуванням EU Adult Education Survey, до категорії дорослих належать особи віком від 25-и до 64 років. Спираючись на напрацювання науковців Національної академії педагогічних наук України, дорослою вважають соціально сформовану особистість, яка досягла фізіологічної, психологічної і соціальної зрілості, набула певного життєвого досвіду, має достатній рівень внутрішньої свободи для відповідної самокерованої поведінки; виконує ролі, традиційно закріплені за дорослими, здатна взяти повну відповідальність за своє життя (соціальне, моральне), поведінку; дає виважені оцінки власних можливостей та вчинків [5, с. 29].

За визначенням Європейської асоціації з освіти дорослих, галузь “Adult learning and education” (освіта і навчання дорослих) у європейській практиці охоплює формальну, неформальну та інформальну освіту і здійснюється шляхом проходження тренінгів, курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації в закладах вищої й післядипломної освіти, громадських організаціях,

спеціалізованих центрах тощо. Концепція освіти і навчання дорослих охоплює також аспекти соціального, громадянського та індивідуального навчання, виховання й розвитку.

Розглядаючи стратегію Європейського Союзу у сфері освіти дорослих, зазначимо, що вона характеризується: сталою політикою навчання дорослих, що є складовою освіти впродовж життя; чіткими вимогами до такої освіти, які слугують орієнтирами для країн – членів ЄС при розробленні державної політики щодо освіти дорослого населення; системною підтримкою освіти дорослих [4].

Результати дослідження дають підстави для висновку, що освіта дорослих сприяє здобуттю знань, удосконаленню вмінь, навичок та інших важливих особистісних і професійних рис на засадах реалізації освітніх послуг та програм, а також проведення освітньо-інформаційної діяльності в межах і поза межами загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої і післядипломної освіти. Вона допомагає подолати труднощі, пов'язані із природним старінням населення, демографічною кризою, зовнішньою трудовою міграцією, дисбалансом на ринку праці та недостатньою компетентністю людей, старших 45 років.

Список використаних джерел

1. Дані Державної служби статистики України щодо чисельності населення України. 2020. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html.

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Інформація Міністерства соціальної політики України щодо заробітчан за кордоном. 2018. URL: msp.gov.ua/news/16528.html.

4. Колишко Р., Лазоренко О. Якою має бути політика навчання дорослих в Україні? : аналіт. звіт. 2018. URL: civic-synergy.org.ua/analytics/yakoju-maye-buty-polityka-navchannya-doroslyh-v-ukrayini/.

5. Лук'янова Л. Б., Аніщенко О. В. Освіта дорослих : короткий термінологічний словник. Київ ; Ніжин, 2014. URL: lib.iitta.gov.ua/7697/1/Словник_%20Освіта%20дорослих.pdf.

6. Огляд економіки України. Американська торговельна палата в Україні : вебсайт. 2018. С. 86. URL: http://chamber.ua/Content/Documents/1017431819ACC_CountryProfile2018_UKR.pdf.

7. Піддячий В. М. Професійні параметри майбутнього вчителя. *Наукові записки*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. СХІІІ (113). С. 156–165. URL: lib.iitta.gov.ua/8963/1/5.pdf.

8. Піддячий В. М. Професійні самоосвіта та самовиховання майбутнього вчителя. *Наукові записки*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. СХІІ (112). С. 140–146. URL: lib.iitta.gov.ua/11406/1/7.pdf.

9. Піддячий М. І. Теоретико-методичні засади підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 “Теорія та методика трудового навчання” / Ін-т педагогіки НАПН

України. Київ, 2010. URL: https://lib.iitta.gov.ua/717244/1/Піддячий%20М.І._Дис_Доктор_Довідки_Відзиви_2010.pdf.

10. Піддячий М. І. Соціально-професійний розвиток: компетентності старшокласників та студентів. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*. Т. VII: Ідентичність і свобода в освіті та науці. Конін ; Ужгород ; Бельско-Бяла ; Київ : Посвіт, 2019. С. 107–110. URL: lib.iitta.gov.ua/718203/1/Піддячий%20М.І._Тези_27.11.2019.pdf.

11. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2018). World Urbanization Prospects: The 2018 Revision, Online Edition. URL: https://esa.un.org/unpd/wup/Download/Files/WUP2018-F05-Total_Population.xls.